

מפעל מפרשי השולחן ערוך

מהדורת בנימין בן משה

ספר בני ציון

אורח חיים
מו-קנו

להגאון המופלא

כמוה"ר בן ציון הלוי ליכטמאן זצ"ל

רב וראב"ד ק"ק בירות

ולפנים ר"מ זוועהל ואב"ד פאלין

נדפס בבירות ובירושלים בשנים תש"א-תשכ"ב

ונדפס כעת במהדורת צילום מפוארת

ועליו נלווה קונטרס

"ישמח ישראל"

הערות וצינונים בתורת ה"בני ציון"

ונכללו בו הערות כת"י מגליונות הבני ציון של מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף זצ"ל

הבררתו וערכתו בהמלת ה' עלי

הצעיר באלפי ישראל

ישראל ביתן

ירושלים עיה"ק, תשע"ו

6

דברי התוס' דברי הר"י הם. והר"י ספיר כתב כן לשיטתו דאסור לשתוק משום הפסקה. אבל גם בתוס' הר"ה ותוס' הרא"ש פירשו כן דברי הגמרא. והם לא הכריעו בפלוגתא זו.

ונראה ככונה דבריהם דכיון שמחוייב לצאת בשמיעה זו ושומע כעונה ויוצא י"ח בשמיעה זו משו"ה גרע טפי מהרהור בעלמא וב"ק אסור בו. ועיין בא"ר סי' ע"ה ובתב"ש שם.

ומעתה לענין ברכה נראה דמוחר לד"ה, דאפילו אי בערום יש לאסור מטעם זה דשומע כעונה גרע מהרהור בעלמא. וכמ"ש האחרונים הנ"ל, (וגם זה אינו מוכרח לפי דעתו, שאם מחלקין בכך לענין איסור ב"ק בת"ת אינו ראייה ג"כ לאיסור ערוה שכתוב בפירוש ערוה דבר, ור"ל דרף דיבור ממש אסור ולא אפילו כה"ג), אבל נבי שבועה דכתיב מפורש לבטא בשפתים (ובשבועות דכ"ו) נמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים) ד"ה אין איסור בשומע כעונה, דאע"פ שיוצא בשמיעה זו אפ"ה ביטוי בשפתים אין כאן.

ואכ"א גם ראייה לזה ממה שכתב הרמב"ן במשפטי החרם ב"ד או צבור וכן יחידים שאמרו משביעים אנו שלא יעשה אחד ממנו כך וכך הרי זו שבועה ביטוי מפי אחרים וכל העונה אמן כמציא שבועה מסיו והעובר ביוזב חייב מלקות וכ"ו עכ"ל. ואמאי צריך לענות אמן אפי' שמע ושחק ונתכוין לקבל השבועה ג"כ הוא בכלל השבועה מטעם שומע כעונה, והרי מכאן ראייה ברורה דשבועה לא אמרינן שומע כעונה, והוא משום דכתיב בה לבטא בשפתים, ושומע אינו כעונה ממש בסיו.

ואין לדחות ולומר דהרמב"ן ס"ל כדעת רש"י וסיעתו דשומע ושחק, ולא הוה הפסקה משום שאינו כעונה ממש וכמציא בשפתיו. אבל לדעת הר"ת והר"י אה"נ שגם לענין שבועה הוה שומע כעונה, משום דהוה כעונה ממש. שאילו היה הדבר תלוי בפלוגתא זו אין נראה שהיה מיק"ל באיסור שבועה התמורה גוד דעתם של הר"ת והר"י, ואע"פ שבתפלה כבר נהנו כרש"י אין להקפ" בזה למעשה גם נבי איסור שבועה דאורייתא. ועוד דלהלן הכי מהראב"ד שמהמיר בשבועת ש"צ אפילו למי שלא ענה אחריה אמן, והוא השיג עליו עיי"ש, והרי כן הוא הדין לדעה הר"ת והר"י משום שומע כעונה, אע"כ דס"ל להרכב"ן דאף לדעת הר"ת והר"י שומע לא הוה כעונה ממש וכמציא בשפתיו, הלא כן בברכה ספיר יכול לעשות כן.

לאחר שכתבתי כל האמור בזה ראייה שכבר קדמני הצ"ח בספק זה, וכתב דזה תלוי בפלוגתא זו, דלדעת הר"ת אינו ראוי דשומע כעונה וכמציא בשפתיו ממש, ולדעת רש"י שרי, ומכיון שכתבו התוס' גדול המנהג שנהנו כרש"י א"כ ט"ד לעשות כן עיי"ש. ולי נראה כדכתיבנא, שאילו תלוי בפלוגתא זו היה ראוי לחוש לדעת כל הני פוסקים דקימי בשטת הר"ת, אלא שאף להר"ת לא הוה שומע כעונה בפיו ממש, הלא כן אין כלל חשש איסור בזה.

וכעת ראייה ראייה נוספת לדעתנו, דאם איתא דלדעת הר"ת שומע כעונה הוה כמציא בשפתיו ממש איך עונה אמן הרי הוא כעונה אמן אחר ברכת עצמו, ואפילו סיים בשוה עם הש"צ אין לענות וכמ"ש בס"י נ"א סק"ג, אע"כ שאין דינו כמציא בשפתיו ממש, והוה לא מירי.

ח אחר שסיים י"ח ברכות (ט) קודם אל' נצור יכול לענות קדושה וקדיש וברכו (היל"ל סי' קכ"ב).

(ט) קודם א"נ. אבל בין תפלת י"ח ליהי רצון במקום שהיה לאמרו תיכף אחר י"ח אין להפסיק כלל וכמ"ש בסימן קכ"ב, ועיין בדבריו שם.

קה דין המתפלל שתי תפלות ובו סעיף אחד.

א המתפלל שתי תפלות זו אחר זו (א) צריך להמתין בין זו לזו כדי הילוך ד' אמות כדי שתהא דעתו מיושבת להתפלל בלשון תחינה.

קה (א) צריך להמתין. אע"ג דבלא"ה צריך לשהות שעה אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו, כדאיתא בר"ס אין עומדין, התם הטעם כדי שלא תהא נראית עליו כמשה שממהר לצאת ממנה. כמ"ש השו"ת בס"י צ"ג, וכאן שהוור ומתפלל לא שייך דבר זה, אלא כדי שתתישב דעתו עליו צריך להמתין כדי הילוך ד"א.

וכתב המ"א דמירי אפילו כשאנו רוצה לחזור למקומו אלא מתפלל במקום שעומד שם דאלת"ה בלא"ה צריך להמתין כדי הילוך ד"א שלא יהא ככלב שב על קיאו כמבואר בסימן קכ"ג, ואין זה מספיק, דהא לסברת הר"א הוה פסיעות שיש לו לחזור בני פסיעות, עיי"ש בב"י ובמ"א סק"ה.

ולכאורה י"ל בפשטות, דהכא מותר לחזור מיד, ולא שייך כאן ככלב שע"ק כיון שחזר בשביל שצריך לחזור ולהתפלל מיד שנית, דמה"ס מותר לחזור כשהש"צ מניע לקדושה משום דנראה לכל שחזר בשביל הקדושה, וכן למ"ד משיתחיל הש"צ, כסני שגראה לכל שחזר כדי לכוין למה שאמר הש"צ, וכן מבואר בתשובת הרשב"א סי' תל"ו שכתב דיש הפרש בין יחיד לש"צ שהיחיד שהתפלל וחזר מיד למקומו נראה שהוא רוצה להתודות שנית על עבירות שהתודה עליהן וכ"ו אבל ש"צ שידע שהוור להוציא את אחרים י"ח לא, וא"כ כאן נמי הוה נראה לכל שחזר למקומו בשביל עצרוך עוד להתפלל לא שייך טעם זה, ומותר לחזור מיד, אלא משום ישוב דעתו צריך להמתין.

ולפ"ז יצא לנו שאם אינו יכול לישב לצפילת אפים במקום שפסע מותר לחזור מיד למקומו כדי ליסוף על פניו שם מיושב, וא"צ להמתין כדי הילוך ד"א, כיון שגראה לכל שתול כדי ליסוף על פניו מיושב.

אבל במ"א בס"י קל"א סק"ה מפורש שצריך להמתין כדי הילוך ד"א עיי"ש, ואח"כ ראינו בב"ה בסוף סי' קכ"ו שכתב סברא זו שכתבתי, ופסק לדינא כמ"ש הרשב"א, וב"כ המ"א שם סק"ו. וצ"ע לענין נפ"א.

ולדינא העלינו שם שאפי' ש"צ צריך להמתין כדי הילוך ד"א אע"פ שהוא חוזר לצורך התפלה, ודלא כהרשב"א, עיי"ש סק"ה, וא"כ הוא הדין לענין נפילת אפים, ועיי"ש סק"ו.

קו מי הם הפטורים מתפלה ובו ב"ס.

א כל הפטורי' מק"ש פטורי' מתפלה וכל שחייב בק"ש חייב בתפלה חוץ מהמלוין את המת שאין למטה צורך בהם שאע"פ שהם חייבי' בק"ש פטורים מתפלה ונשים ועבדים שאע"פ שפטורי' מק"ש חייבי' בתפלה

בתפלה

בתפלה מפני שהיא (א) מ' וקטנים שהגיעו לחינוך ה

קו (א) מ"ע. כ"כ הרמב"ם דס היא וכ"ו אך מה"י

שרצה, ולכן נהנו רוב הנשים שאי דאמרות מיד בבקר טמוך לנטילה בזה ואפשר שגם חכמים לא חיינו

נראה שהבין בדעת הרמב"ם שכל דהו מ"ע שלא הומ"ג, ול"י

נשתו, גם הר"ף לא כתב הטעם ד הומ"ג, וא"כ זה אינו אלא במ"א קבע והו"מ"ע שהומ"ג מדרבנן נשים וכדומה, עיין רש"י ותוספות שם. וכ מ"ס דלשית הרמב"ם דתפלה מה"י יציאת רק ס"א ביום והשאר הו"י

ולענ"ד קשה לומר כן, דאפילו נים הטעם דרחמי הרי פירשונו

כל אחד מבקש רחמים על עצמו, וז אותו הטעם עצמו דרחמי ניהו ספיר ואין לומר דבאמת בזה פליגי הבב"ל דתפלה דאורייתא ונשים אין חייבות שלא הומ"ג, ולהכי פירשו טעם זה. ז דרבנן ונשים חייבות בכל התפלות כ פסק בתלמודנו גוד הירושלמי. דמלו יחלוקו בבקר זה, והנה סתם הירושל' לעבדו בכל דבבכס וכי יש עבודה הסמך הרמב"ם דתפלה

ומעתה ע"כ צריך לפרש דהטעם ד הנשים הוא כדי לחייבן בכל דסד"א שפטורות משום מ"ע שהנו בכל התפלות משום דרחמי ניהו, וז הנשים חייבות בכל התפלות קשה לנו שלט חולק ע"ז וכוה.

ויזתר מזה קשה, דהרמב"ם כתב ב חייבים בתפלה, ובודאי מירי התפלה דאורייתא של ס"א ביום בז תפלה דמירי שם בכל הפרק, ועוד התפלות, והרי נראה ברור שגם הרב ודלא כמ"ש המ"י

וזה עלה באמת לפי גרסתו בגמר וכתב בה ערב ובקר וצהריום שהומ"ג וכל מ"ע שהומ"ג נשי' פטור שבבית נתן, שהיה לפני הרמב"ם כ בכל הני תפלות, וזהו כל החדוש ל שהחוב דרבנן תלוי בזמן, והטעם הו מראורייתא אינו תלוי בזמן ונשים חיי אומן מהחוב שלהם אע"פ שקבעו ולישכך נש"ע חייבין בתפלה לפי יסוד הטעם לחיוב נש"ע ומשו"ה בס"י, ולשם כך באמת

וזהו גם דעת הר"ף שכתב תפלו שלא הומ"ג נשים חייבות, ובו

בתפלה מפני שהיא (א) מ"ע שלא הזמן גרמא וקטנים שהגיעו לחינוך חייבי להנכם.

קו (א) מ"ע. כ"כ הרמב"ם דס"ל דתפלה מ"ע דאורייתא היא וכ"ו אך מה"ל די בס"א ביום ובכל נוסח שרצה. ולכן נהגו רוב הנשים שאין מתפללות בחמירות משום דאומרות מיד בבקר סמוך לנטילה איזה כקשה ומדאורייתא די בזה ואפשר שגם חכמים לא חייבו יתור עכ"ל המ"א.

גראה שהבין בדעת הרמב"ם שכל היובן דנשים הוא רק משום דהוי מ"ע שלא הזמ"ג, ולא גרס בגמרא משום דרחמי נהו, גם הרי"ף לא כתב הטעם דרחמי אלא משום מ"ע שלא הזמ"ג, וא"כ זה אינו אלא בס"א ביום אבל הנאר טיט להם קבע והוי מ"ע שהזמ"ג מדרבנן נשים פטורות כמו שפטרות כה"ל וכדומה, עין רש"י ותוספות שם. וכ"כ הפ"מ סק"ב ובריש ס"ו מ"ט דלשעת הרמב"ם דתפלה מה"ל ולא גרס דרחמי נהו נשים חייבות רק ס"א ביום והנאר הוי מ"ע שהזמ"ג ונשי פטורות.

ולענ"ד קשה לומר כן, דאפי"ו ניכא דבגמרא הרמב"ם לא היה הטעם דרחמי הוי פירשהו בירושלמי, שאכרו כדי שהיא כל אחד מבקש רחמים על עצמו, והיינו טוח צריך לכופי, והוא אותו הטעם עצמו דרחמי נהו שפירשו בגמרא דיון לפי גרסתה. ואין לומר דבאמת בזה פליגי הבבלי והירושלמי, דהבבלי סובר דתפלה דאורייתא ונשים אינן חייבות רק ס"א דהוי מ"ע מה"ל שלא הזמ"ג, ולחכי פירשו טעם זה. אבל הירושלמי סובר דתפלה דרבנן ונשים חייבות בכל התפלות משום דרחמי נהו. והרמב"ם מסק כהלמודנו עד הירושלמי, דמלכוד שדוחק גדול שהחליטוים יחלוקו בעיקר זה, הנה סתם הירושלמי עצמו כר"ס הה"ש דרש ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה בלב ואינו זו תפלה. ועליה הסמך הרמב"ם דתפלה מ"ע דאורייתא.

ומעתה ע"כ צריך לפרש דהטעם דרחמי נהו בירושלמי לחיוב הנשים הוא כדי לחיובן בכל הני תפלות הקביעות מדרבנן דס"א שפטורות משום מ"ע שהזמ"ג מדרבנן קמ"ל דחייבות בכל התפלות משום דרחמי נהו. ונעשה מכיון ענפירש בירושלמי דנשים חייבות בכל התפלות קשה לומר מבלי הכרה גמור שהגמרא שלח חילוק ע"ז וטוח דעת הרמב"ם.

ויותר מזה קשה, דהרמב"ם כתב בסוף פ"ו נשים ועבדי וקטנים חייבים בתפלה. ובדאי יטירו בכל התפלות, ולא יוק ע"י התפלה דאורייתא של ס"א ביום באיזה נוסח שהוא, אלא בסתם תפלה דמירוי שם בכל הפרק, ועוד דומיא דקטני שחייבין בכל התפלות, והרי גראה כרור שגם הרמב"ם מחייב נשים בכל התפלות ודלא כמ"ש המ"א והפ"מ.

וזה עולה באמת לפי גרסתו בגמרא, תפלה פשיטא מ"ד היא"ל וכתיב בה ערב ובקר וצהרים אשיחה ואחמה הו"ל מ"ע שהזמ"ג וכל מ"ע שהזמ"ג נשי פטורות קמ"ל. וזה גרסת הבת"ל שבבית נתן, שהיה לפני הרמב"ם כידוע, והנה מפורש שהמדיבור בכל הני תפלות, והוא כל החדוש שאף בהן נשים חייבות אע"פ שהחייב דרבנן הלוי בזמן, והטעם הוא דכיון שעיקר חיוב התפלה מדאורייתא אינו הלוי בזמן ונשים חייבות בו אף חכמים לא הציאו אותן מהחייב שלהם אע"פ שקבעו לו זמן, והוא שכתב הרמב"ם ולפיכך נש"ע חייבין בתפלה לפי שהיא מ"ע שלא הזמ"ג. עתה יסוד הטעם לחיוב נש"ע ונשי"ה חייבין בכל התפלות כדכתב בס"ו, ולשם כך באמת חזר וכתבו כאן.

וזהו גם דעת הרי"ף שכתב תפלה ומוזות ובהמ"ז דהו"ל מ"ע שלא הזמ"ג נשים חייבות. ובדאי אין כונתו על ס"א ביום

באיזה נוסח שהוא, שלטעמה אין זה נוהג כלל, אלא כונתו לכלל התפלה, ומה שכתב דהו"ל מ"ע שלא הזמ"ג, כונתו על עיקר חיוב התפלה דאורייתא שאין לו זמן קבוע, ומש"ה חייבות בכל התפלות וכנ"ל. והנה באמת דברי הרמב"ם הם כדברי הרי"ף רבו, דמבואר מדבריו אלה דסובר ג"כ דתפלה מ"ע דאורייתא היא. (ומה שפירש הרי"ף שם, דעת עצמו הוא, שכן מפרש נמי חיוב דנשים בבהמ"ז מדרבנן, אבל מדברי הרי"ף משמע דכל הני מדאורייתא, וכן הבינים כמלהמות שם, ומהו צ"ע על הרמב"ם בהשגתו על הרמב"ם שלא הזכיר מדברי הרי"ף אלה). ובה"ע פירש הטעם משום דרחמי נהו, והוא לפי שלא חשבה למ"ע מה"ל וכולה דרבנן ונתנו זמן קבוע והיה לנו לפטור הנשי אלא משום דרחמי נהו חייבות. אבל הרי"ף שפירש מטעם מ"ע שלא הזמ"ג (וכך ויתה גרסתו בגמרא) ע"כ סובר דתפלה דאורייתא, וכן הבין הסמ"ג ברה"ה תפלה ע"י"ט. וכדברי הרי"ף כתבו גם האשכול והרי"ד, וסיב ראיתי בבית נתן להלן דקאמר בהדיא אבל תפלה ומוזות ובהמ"ז מ"ע שלא הזמ"ג היא ומשים חכי נשים חייבות. והנה פמ"ש כדברי הרי"ף.

שוב ראיתי שכן מבואר בגמרא, שכתב ותפלה יש שפירשו הטעם מפני שהתפלה מצוה עשה מן התורה וקביעות זמנים שלה מדברי סופרי ות"כ נשים חייבות ויש שפרשו שאף התפלה עצמה אינה מה"ל אלא מד"ס ואחר שנקף הכוונה מד"ס והם שנתנו לה זמן קבוע היה לנו לפטור את הנשי אלא טעם הדבר פרשותו בירושלמי וכ"ו. והנה מבואר שגם למ"ד תפלה דאורייתא נשים חייבות בכל התפלה כמו למ"ד מדרבנן ואין בזה חילוק כלל. ואע"פ שמדרבנן הוי זמ"ג כיון שעיקר החיוב מה"ל אינו זמ"ג אין נפטרת בשביל הכי, והטעם דרחמי לא איצטרך אלא למ"ד שז"ל רק מדרבנן דעתה כל התפלה היא מצוה שהזמ"ג מדרבנן ויש לפטור בה הנשים, וכן ביאר ה"ה"ן דדעה ראשונה גורסין תפלה פשיטא מ"ד היא"ל וכתיב בה ערב ובקר וצהרי וכן גרמא הוא קמ"ל, והדעה השניה גורסין תפלה מ"ס דרחמי נהו.

וצ"ע לשיטה זו מהירושלמי שגורשו בו הטעם דרחמי, והרי מזה מוכח דתפלה כולה רק מדרבנן, ונראה דס"ל לירושלמי דאע"ג דעיקר תפלה מה"ל אינה זמ"ג אבל התפלות דרבנן שיש להן זמן קבוע יש לפטור הנשים כמו שאר מ"ע שהזמ"ג מדרבנן, ודכן הערכו לחיובן מטעם דרחמי. אבל דעת גמרתנו אינו כן אלא אוליין אחר הדאורייתא, וכמו שהבאר.

ואולי יש בזה העמוד ע"כ כונת הרא"ש, שכתב תפלה ומוזות ובהמ"ז דהרא"ל לית מ"ע שלא הזמ"ג נשים חיבות, אע"ג דבתפלה כתיב ערב ובקר וצהרים, כיון דרחמי נהו חייבינהו. ודבריו מוסתרין מניה וביה, דלפי שכתוב בה ערב ובקר וצהרימ הרי באמת היא זמן גרמא ומה נשים חייבות הוא מהטעם דרחמי נהו, ואמאי כתב תפלה דתפלה הו"ל מ"ע שלא הזמ"ג גרמא, וזה עצמו קשה באם כונתו דלא הוי זמ"ג משום דהלואי שיתפלל כל היום כולו, וכדפירש הרי"ף. הרי בזה כגי' ומה זה שכתב עוד אע"ג וכ"ו, ועוד שהוא מנוגד להקודם. ויכול לפרש כונתו שבא ע"ז כשני טעמים, הרא דהוי שלא הזמ"ג, מטעם האמור, ועוד דאפי"ו א"ל דהוי זמ"ג מפני קביעת זמני א"ו יש לחיובן משום דרחמי נהו. אולי אע"פ שנסתבר לפרש כן, שנמשך בזה אחרי הרי"ף שכתב שני הטעמים האלה, אבל סידור דבריו והלשון אע"ג מנינגם הרבה לפי פירוש זה.

ולפי האמור דברי הרא"ש מתפרשים בלי דוחק, דכונתו דמה"ל הו"ל מ"ע שלא הזמ"ג, ומכאן זה כקשה בגמרא פשיטא ומתריץ מ"ד וכ"ו, כלומר מדרבנן הו"ל זמ"ג, קמ"ל. ומפרש הרא"ש דכיון דמדרבנן הוי זמ"ג אמאי באמת חייבות אלא הוא משום

משום דרזמי ניהו, וכמו שמפרש הירושלמי, ונראה לו להרא"ש לדחוק ששני התלמודים יפלטו כסברא זו ופירש שכ"ה גם לומר דידן, ואפשר שהיה גורס טעם זה בנמרא.

והנני חוזר לעיקר דברינו כאף לשיטת הרמב"ם שנים חייבות בכל הג' תפלות, דאע"פ דמדרבנן הו"ל זמ"ג מ"ג כיון שעיקר חיוב התפלה מה"ת ואינו תלוי בזמן לא נפטרו הנשים אף מהחיוב דרבנן שקבעו לו זמן, וכן נראה מדברי הסאירי.

ו"ש להרחיב הביאור בזה, דהנה נראה דלדעת הרמב"ם אע"פ דלהחייב דאורייתא די כס"א ביום, זהו לענין חיובא, שכל שהתפלל ס"א כמעל"ע קיים חיוב המ"ע ואינו מהרב יותר, אבל מ"ג אם מתפלל עוד מקיים מצוה דאורייתא, דבכל פעם שהוא מתפלל הרי הוא מקיים המצוה של לעבדו בכל לבבכם, ודומה לזה קריאה בתורה דנפטרי בקביעת איזו שעה ביום ובלי"ה ואפ"ה אם לומד כל היום והלילה מקיים מצות ת"ת מדאורייתא, ונראה שהוא הדין בתפלה, שבכל הג' תפלות יש בהן סדר התפלה דאורייתא, כמבואר ברמב"ם, מקיים מצות הפלה מה"ת, והלכך אע"פ שחכמים קבעו זמני לחובה, וכשהתפלל שלא בזמן לא עשה מצוה כלל, כיון שלולא תקנתם אין המצוה נתלת בזמן כלל אין הנשים פטורות אפילו מדין החיוב דרבנן.

ומצאתי הדבר מפורש בדברי הרמב"ם עצמו, שכתב בפה"מ בפ"ק דקידושין הלא ידעת שאכילת מצה ושמחה והקפלה ותפלה ומקרא מגילה ונר חנוכה וכו' אלו כולם מ"ע שהומ"ג וכל אחד מהם מחייבות על הנשים כמו שהם מחייבות לאנשים, הרי מחייב להדיא נשים בתפלה שהזמן נראה שהם התפללו שהקנו חכמים וקבעו להן זמנים, דאילו התפלה דדאורייתא הרי אינה זמן נראה, וע"כ כונתו על תפלה דרבנן דהרי מצוה שהומ"ג, ואפ"ה מחייב בה נשים, ותו לא כדרי.

והנה נהרס חיסוד למנהג רוב הנשים שאין מתפללות בתמידות, שכתב המ"א, ונמשכו אחריו גדולי הפוסקים האחרונים, ותמה בעיני שלא הרגישו בכל זאת.

ומסקנת המ"א, נראה, כדעת רוב הפוסקים דתפלה דרבנן, ואף שהיא זמ"ג חייבות לנשים מטעם דרזמי ניהו, ונראה מה שכתב המ"א בס"ר צ"ט ס"ק ט"ו דהתפלה ערבית שהיא רשות אלא שקבלו עליהו כחובה אבל הנשים לא קבלו עליהו, וכתב התו"ש דלפי מה שכתב כאן המ"א שיוצאות באיזו תחינה ודי להן אין צורך לזה, ועיי"ש בבה"ש, גם הפ"מ העיר בזה, ולק"מ, דמסקנת המ"א אינה כן, אלא כדעת רוב הפוסקים דרבנן, ונשים חייבות בכל התפלה משום דרזמי ניהו, וגם גוף הדבר אינו נכון, וכמו שנחבאר.

ולי נראה ללמד זכות על רוב הנשים שאין מתפללות בתמידות דרוב הנשים נוטל עליהן להתעסק בכל צרכי הבית ובטפול הילדים והכנת צרכיהם, שמטריד הלב ומבלבל הכונה, ובמצב זה אין להתפלל כמו שכתב הרמב"ם בס"ד מצא דעתו משבושת ולבו טרוד אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו, ובס"י צ"ח לא יתפלל במקו' שיש דבר שמבטל כוונתו ולא בשעה המבטלת כוונתו, ורוב הנשים נמצאות במצבים כאלה, ואע"פ שעכשו אין אנו נוהרי" בזה מפני שאין אנו מכונים כ"כ בתפלה, לגבי טרדות הנשי' שאנו, וידוע הטעם שכתבו הראשונים לפטורת הנשי' במ"ע שהומ"ג לפי שמועבדת לבעלה, אבל אלו הנשי' שנמצאות כמצב שיוכלות להתפלל וראי צריכות להתפלל כל הג' תפלות, כי מדינת נשים חייבות בכל התפלה אליבא דכו"ע.

ב (ב) מי שתורתו אומנתו כגון רשב"י וחבריו

מפסיק לק"ש ולא לתפלה אבל אנו מפסיקין בין לק"ש בין לתפלה.

הנה ראם לומד לאחרים אינו מוסק כמו שנחבאר לעיל סימן ט"ט ופ"ג פוסק וקרא פסק ראשון של ק"ש ואם אין השעה טובת ר"ש לו שנת ענין להתפלל ולקרא ק"ש אינו מוסק כלל (כ"י בסם הר"ן).

(ב) מ"י. עין בסימן ע' סק"ח כמה הערות בדברים אלו. ועיין א"ר במה שתמה הע"ת דודאי רבי היה תורתו אומנתו כמו רשב"י ואפ"ה הפסיק לפסוק ראשון, היינו מנ"י לפסוק מרבי דלמא משום שהיה תורתו אומנתו לא הפסיק אלא לפ"ה, ואין כאן תמה כלל, דאף בתורתו אומנתו צריך להפסיק לק"ש וכדאמר ר"ו כגון רשב"י וחבריו, אלא משום דרבי היה מלמד לאחרים, וכמו שתיירץ הרא"ש, ואי גם לומד לרבים לבדו צריך להפסיק מה תועיל הצטרפות ס"ס הרי אין כאן אלא ביטול תורה אחד ולא פעמים באותו הזמן של קריאת הק"ש, וע"כ לדומד לאחר"י לבד אינו מפסיק, משום ת"ת דרבים, וכן ביארנו שם בדברי הרא"ש עיי"ש.

קו המסופק אם התפלל ודין תפלת נדבה ובו ד' סעיפים.

א אם הוא (א) מסופק אם התפלל (ב) חוזר ומתפלל (ג) ואינו צריך לחדש שום דבר אבל אם ברי לו שהתפלל אינו חוזר ומתפלל בלא חידוש ועל ידי חידוש חוזר ומתפלל בנדבה כל הפעמים שירצה חוץ מתפלת מוסף שאין מתפללים אותה בנדבה ובשבת ויו"ט אינו מתפלל תפלת נדבה כלל ואם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל ונזכר שכבר התפלל (ד) פוסק (ה) אפילו באמצע ברכה אפילו יכול לחדש בה דבר.

קו (א) מסופק אם התפלל. התה"ד בסימן רמ"ז נחמק בפלגותא דרבנותא בתפלה או חוזר או לא אם צריך לחזור מטעם דהלואי שיתפלל כל החי שפירשו הפוסקים דהיינו דוקא בספק התפלל והרא"ש מסיק על דאין לך חידוש גדול מזה ופלגותא דרבנותא נמי ספק הוא אם התפלל וראיתי רז"ל שהורו שלא לחזור.

וזה תמוה מאד, דהר"י והרא"ש כתבו בר"פ תה"ש בטעם ולא הזכיר של ר"ח במנהג דפ"ציי אי צריך להתפלל ערבית שתיים, דחזר ומתפלל בתורה נדבה וא"צ לחדש בה דבר דכין שמתפלל אותה מספק אין לך חידוש גדול מזה, וכ"כ הטור בס"י ק"ח ורצ"ב ותכ"כ, וצ"ע על התה"ד בזה.

(ב) חוזר ומתפלל. הפר"ח הביא תשובת הרשב"א סי' צ"ג שצריך לחזור ולהתפלל דכיון שהוא רשאי ספקו כודאי שהרי אפי' ודאי לא התפלל אינו מחויב מדאורייתא אלא מדרבנן וא"כ כשנסתפק לו אם התפלל רשאי ואין כאן משנה מוציא ש"ש לבטלה למה לא יחזור הא אם אינו חוזר כל שרשאי לחזור הרי הוא כמראה בעצמו שאינו חושש לתפלה לסיכך צריך הוא לחזור ולהתנדב, וכתב הפ"ח דאין זה נכון דנהי דרשאי ת"ת חידוש מ"מ כיון דתפלה מדרבנן ולא מדאורייתא לא אטריחתו רבנן לחזור ולהתפלל וכ"כ בחידושי בשם נאמן וכן נראה מדברי הרמב"ם בס"י וכן עיקר עכ"ד.

ואינו

ואינו רואה הכרע בספק דירייו ולהתפלל כי שמא וכשם שצריך להשת לאכול מסריה הוא יכולת בידו הרי מ' אפילו בכל ספק מ' לפי הרשב"ד שהב כר"י, והנה ס"י פ' ספק דרבנן לקולא משום דרזמי ניהו, לא חייבו חכמי' דרזמי ניהו, ומטעם לחזור ולהתפלל או ס"י נ"ג שכתב וכי שאר כרנ

ומה שכתב הפ"ח הביאו וכתב אי רשאי לחזור ולו ור"י רשאי לחזור הוא לחזור ולהתפלל אלא מתורת חיוב, לעשות כן בתורתו ומתנה אם לא התפ כונתו דרשאי לעשה להתפלל ולהתנות, בזמן ספק התפלל דיכול למימר בדע אינן הלכך ולואי משמעותו שצריך

גם מה שהביא מה שאין חוזר ומתפלל הרבינו יונה דלר"י חייבותו שיתפלל ו' א"כ כיון שיכול שחוזר ויתפלל ובמאירי כתב ס' דעת ו' ואם התפלל שהת' לעשות כן, דעל ולהתם

ובספר אהל מע ח"ב לה אסור לו להתפלל דר"א אינו חייב וק"י כר"י, ה' וכן הבין הרשב"י דגא דר"י לא ו' דוחק לומר דהא נדבה ודיא כהבנו הרי אין בנייהם ולהראב"ד רשאי לומר שהוא לענין

ספר

ציון לנפש חיה צל"ח השלם

החדש

על הש"ס

מאת

רבינו הגדול גאון ישראל וקדושו
רבי יחזקאל סג"ל הלוי לנדא זצ"ל
רבה של פראג

מהדורה חדשה שסודרה באותיות מאירות עינים ובפתיחת ראשי תיבות וקיטוע ופיסוק
ובהגהה מדוייקת עפ"י כתבייד ודפוסים ראשונים
ובהוספת רבבות מראי מקומות והערות מגדולי הדורות
ובהוספת כמאתיים קטעים חדשים מכ"י
והשלמות משו"ת נודע ביהודה בכל מקום שדן בדבריו בצל"ח

כרך א

ברכות * שבת * עירובין

מכון ירושלים • מפעל נודע ביהודה השלם
מכון לב שמח • הוצאת ח. וגשל
ירושלים • תשנ"ה

דף כ"ו ע"א לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו וכו'. לכאורה קשיין דיוקי אהרדי, דקאמר לא שנו אלא לאחריו א"כ משמע דלצדדין אסור, ומסיים אבל לפניו וכו' דמשמע דלצדדין שרי. וצ"ל דמלתא דפסיקא נקט, דלאחריו בכל גווני אין צריך יותר מר' אמות אפי' אפשר לו להסתלק לגמרי אינו צריך, ולפניו אסור לחלוטין אפי' אי אפשר לו להסתלק לשום צד יעבור זמן ק"ש ולא יקרא נגד צואה מלא עינו, ולצדדים יש חילוק בין אפשר ללא אפשר. ועיין לעיל דף כ"ב ע"ב.

שם אינו והאמר רפרם וכו'. הא דלא הקשה על רפרם מהך ברייתא דלעיל דף כ"ב ע"ב דתניא מהלך לפניו עד שיוקנה לאחריו ד' אמות, ואיך התיר רפרם אפילו נגד פניו, וקושיא זו אלימתא יותר שהיא מברייתא על רפרם, אבל כאן הרי יכול לרחות קושייתו ולמימר גברא אנברא קרמית. ואמנם לפי מה שכתבתי לעיל [בדיבור הקודם] נתיא, דברייתא דלעיל מיירי באפשר, שהרי קחני מהלך לאחוריו א"כ הרי אפשר לו להלוך לאחוריו, וכן בברייתא שניה שם דתני לצדדין, הרי עכ"פ אפשר לו להסתלק לצדדים, אבל היכא דאי אפשר לו להסתלק לשום צד כגון שיש מכל צד צואה אפשר דסגי בהרחק ארבע אמות, והוה מוקמינן הך דרפרם מיירי באי אפשר בשום אופן כי אם שיעמוד נגד בית הכסא. אבל כאן בדברי רבא אמר רב סחורה שקשיין דיוקי אהרדי וצריך לומר דמלתא דפסיקא נקיט, וא"כ לפניו מלא עינו מלתא דפסיקא הוא אפי' היכא דלא אפשר בענין אחר אפי' הכי מחויב להרחיק מלא עינו או יעבור זמן ק"ש, קאמר שפיר על זה אינו והאמר רפרם וכו'.

שם תא שמע המשמשת וראתה נדה וכו'. הנה לעיל דף כ"א ע"ב האריך כזה וקאמר למאן קחני לה וכו', וע"י זה הוכיח דר' יהודה פליג גם במשמשת שראתה נדה, אבל כאן שהביא רק הדברים כהוייתן, א"כ מנא ליה להוכיח דר' יהודה פליג גם בהא, ודלמא ר' יהודה דוקא ארישא פליג זכ שראה קרי. וצריך לומר שהאי תא שמע המשמשת וכו' לאו סיפא דמשנתנו הביא, אלא ברייתא היא שלא שנינו רק הך בבא דמשמשת לחודא, ובהא פליג ר' יהודה. אלא דלפ"ז היא גופה קשיא, למה שביק משנתנו ופשיט

סליק פרק שלישי. ובעזה"י נתחיל פרק רביעי

פרק רביעי

שם תפלת השחר. אף דלברייתו של עולם ערב קודם לשחר ולהכי התחיל ריש מכילתין בק"ש של ערבית תחלה, וגם התפלות כפי שהזכירם דוד בפסוק [תהלים ג"ה, י"ח] ערב וכוּקֶר וצהרים אשיחה, ערב קדים, וא"כ היה לו להתנא להתחיל ג"כ בשל ערבית. ונלע"ד משום דבין למיד אבות תיקנום, אברהם הוא הראשון. ובין למיד כנגד קרבנות תיקנום, הרי בקרבנות הלילה הולך אחר היום, התחיל בשל יום. וגם ערבית הוא נגד אברים ופדרים, ואם אין תמיד אין אברים ופדרים, ולכן התחיל בעיקר הקרבן. ועוד נלע"ד, כיון דתפלת ערבית רשות התחיל בתפלה שהיא חובה. ועוד נלע"ד, שרוצה לרמוז לנו שגם אם שכח תפלת מנחה יש לה תשלומין בערבית, ושאיין כזה משום עבר יומו בטל קרבנו

ליה מברייתא, למה לא פשיט ליה ממשנתנו וכהוכחה דלעיל דף כ"א ע"ב דלמאן קחני לה וכו'. ועוד מה ס"ד של בעל הבעיא וכי לא ראה סיפא דמתניתין.

ונלע"ד על פי שראיתי לרבינו הגדול בפירוש המשנה במשנתנו שפירוש המשמשת שראתה נדה בשעת הבעילה באמצע הבעילה ראתה נדה. ובאמת עדיין לא עמדתי על דעת רבינו מי הזיקוקי לפרש, והלא גם אם אח"כ ראתה נדה ג"כ ר' יהודה פוטר כמו בעל קרי שראה זיבה, ואמנם עכ"פ יש מקום לפרש משנתנו כפירושו של רבינו, וא"כ אף דסיפא ודאי להודיעך כוחו דר' יהודה אתי דאפי' כזה פליג ר' יהודה כדלעיל דף כ"א [ע"א], מ"מ היינו למפשט מיניה דבעל קרי גרידא גם לר' יהודה צריך טבילה, אבל כאן למפשט מיניה בעל קרי שראה זיבה לר' יהודה ליכא למפשט ממשנתנו, דמשנתנו מחפרשת כפירושו של הרמב"ם, ותני רישא להודיעך כחן דרבנן דאפי' זב שכבר הוא זב ואח"כ ראה קרי אפ"ה צריך טבילה, ותני משמשת שראתה נדה להודיעך כחו דר' יהודה דאפי' אתו בבת אחת שבשעת בעילה ראתה נדה אפ"ה פוטר ר' יהודה, אבל כעל קרי שכבר נתחייב טבילה ואח"כ ראה זיבה אולי גם ר' יהודה מודה דלא אחי זיבה ומפקע חיוב הטבילה שכבר נתחייב, וזהו כוונת בעל הבעיא כאן, והביא לו מהברייתא.

והנה הברייתא תני צריכה טבילה, א"כ על המשמשת לחודה קאי, כי המשמש עמה פשיטא שצריך טבילה שהרי הוא רק בעל קרי, ואם איתא שראתה נדה שבברייתא היינו באמצע הבעילה וממילא גם המשמש נטמא טומאת שבעה כמותה כדכתיב [ויקרא ט"ו, כ"ד] ותהי נדתה עליו, א"כ יש לפלפל על המשמש כמו על המשמשת, ופלוגתא דרבנן ור' יהודה היינו בו ובה, א"כ ה"ל למיתני צריכין טבילה לשון רבים עליו ועליה, ומדחני צריכה וכו', א"כ ודאי דמיירי שראתה נדה אחר התשמיש ואפ"ה ר' יהודה פוטר, ושפיר פשיט מזה דגם זב שראה קרי פוטר ר' יהודה ולפי שמברייתא אין הרבר מפירוש בפירוש שמייירי אפי' ראתה נדה אחר הבעילה לגמרי רק מכח דקדוק הלשון צריכה ולא תני צריכין, לכן הביא שוב דברי ר' חייא דתני בהדיא בעל קרי שראה זיבה.

כמכואר כדברי הגמרא, ולכן סידר ערבית אחר מנחה למימר דלענין תשלומין כחד יומא חשיב.

שם ושל מוספין וכו'. עיין בתוס' [ד"ה תפלת] שהקדים →

תפלת המנחה למוספין אף שהיא קודמת משום שהיא תדירה בכל. ואכתי יש לדקדק שהיה להתנא להקדימה עכ"פ לתפלת ערבית, שאף שיש לערבית מעלה תדירה, הרי היא רק רשות ושל מוספין חובה. ואולי לא רצה להפסיק בין מנחה לערבית להורות שאם שכח תפלת המנחה שיכול להשלימה בערבית וכמ"ש לעיל.

ומדברי התוס' למדתי כונה אחרת רמוזה בלשונם שכתבו משום שהיא תדירה בכל, ולכאורה מלת בכל אין לה הבנה, שהיה להם לומר שהיא תדירה בכל יום או בכל

13

תפלה תני, ונפקא מינה למי שנאנס ולא סמך תפלה לגאולה וכבר הפטיק בנייהם יכול להמתין שוב עד חצות כי כן הוא עיקר זמן תפלה מצד עצמה. אי נמי נפקא מינה לנשים שפטורות מק"ש וא"כ הם אינן אגודים בזמן ק"ש שהוא עד ג' שעות. אבל קושיות המקשן הוא שהיה סבור שק"ש מצד עצמה עיקר זמנה עד שלש שעות, והא דתניא מצותה עם הנץ החמה הוא מצד התפלה שאין לאחורה כי אם להתפלל דוקא בהנץ החמה, ולכך לא יאמר ק"ש כי אם עד הנץ החמה. ומה ששנינו בפ"ק [ט' ע"ב] ר' יהושע אומר עד שלש שעות, היינו מצד ק"ש בעצמה, ונפקא מינה לחברים העוסקין בתורה שמפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה ולא שייך בהו סמיכות גאולה לתפלה, אלו יכולים להמתין עד שלש שעות, זה היה סברת המקשן. והתרגז משני כי תניא האי לותיקין, וזמן ק"ש ותפלה היא לותיקין שממהרין להיות מקדימין לכל דבר, הוא בהנץ החמה, אבל לכ"ע זמן ק"ש עד ג' שעות, ותפלה למי שלא שייך בו סמיכות גאולה היא עד חצות.

שם וכ"ע עד חצות וכו'. הא דלא הקשה בלא זה מתני' על ר' יוחנן. ואף דאיכא למימר דמתחלה עדיף ליה למרמי מתני' אברייתא ואח"כ מקשה מדברי ר' יוחנן, מ"מ לא הוה למימר וכ"ע וכו', רק להרשים עד חצות ותו לא וכו'. ונראה דאי ממשנתנו לחוד איכא לאוקמי דמשנתנו היינו לותיקין שהמה אינן מאחרים יותר מחצות, ור' יוחנן לכ"ע קאמר. אבל מדרמינן משנתנו אברייתא ומוקמינן ברייתא לותיקין ומשנתנו לכ"ע, שפיר מקשה מדר' יוחנן.

שם והאר"י וכו' שחרית מתפלל [ב]מנחה שתיים וכו'. ויש להקשות דקארי לה מאי קארי לה, הא ראה דברי ר' יוחנן דאמר טעה וגם אמר מתפלל מנחה שתיים, א"כ על כרחך דוקא טעה ודוקא בזמן תפלה הסמוכה, דאל"כ הוה ליה לר' יוחנן לומר סתם לא התפלל שחרית קודם חצות מתפלל אחר חצות, ועיין בחידושי רשב"א [ד"ה איבעיא] דרייק כאמת מזה דדוקא טעה ודוקא בתפלה הסמוכה. אבל על המקשה קשה דמה ס"ד להקשות. ונראה דהמקשה היה סבור דר' יוחנן לרבותא קאמר, דלא מבעיא אם עדיין לא התפלל מנחה פשיטא שיכול להתפלל שחרית שעדיין זמנה כל היום ומתפלל כסדר תחלה שחרית ואח"כ מנחה, אלא אפילו טעה ולא התפלל שחרית עד שכבר התפלל מנחה, והיה הוה אמינא למימר כיון שכבר התפלל מנחה שוב לא יתפלל שחרית כיון שאי אפשר לו להתפלל כסדר התיקון שתיקנו אנשי כנסת הגדולה בוקר תחלה ואח"כ צהרים שהוא מנחה, קמ"ל ר' יוחנן שמתפלל מנחה שתיים, אף שכבר עשאו מנחה אפ"ה מתפלל של שחרית עתה במנחה. ולכך קאמר טעה, כי לכתחלה היה לו להקדים גם אחר חצות שחרית תחלה. כל זה דעת המקשה כי היה סבור דליכא תשלומין שלא בזמנה. והתרגז חידוש לו שר' יוחנן בתורת תשלומין קאמר ושלא בזמנה, ודוקא סמוך לתפלה אחרת ודוקא טעה וכדברי הרשב"א בחידושו.

שם כולי יומא מצלי וכו'. פסק רמ"א כסי' פ"ט סעיף א' בהג"ה דאחר חצות אסור להתפלל תפלת שחרית (פירוש עד חצי שעה אחר חצות שיקדים תפלת מנחה). והט"ז [ס"ק א'] האריך לתמוה למה לא יתפלל באותו חצי

זמן א'. ולכן אני אומר שכיונו במה שאני מסתפק אם תפלת המוספין נוהגת בנשים שהרי היא מצוה שהזמן גרמא, ואף שהתפלה אין מן התורה רק מדרבנן, הרי לדעת התוס' לעיל דף כ' ע"ב [ד"ה בתפלה] גם במצות דרבנן שהזמן גרמא נשים פטורות אלא שבתפלה חייבינהו רבנן כיון דרחמי ניתו כמבואר לעיל, והיינו בשלש תפלות הקבועות בכל יום, ואפי' בשבת וי"ט שהם רק שכח מ"מ כיון דכחול רחמי ניתו לכן לא חילקו בין שבת וי"ט לחול, וכמ"ש רבינו יונה כאן [י"ח ע"א מדפי הרי"ף ד"ה טעה] לענין תשלומין בתפלה שאחריה, אבל תפלת מוסף שאיננה רחמי כמבואר ברבינו יונה כאן דלכך אין לה תשלומין, והיא מצות עשה דרבנן שהזמן גרמא, ודאי דנשים פטורות לדעת התוס'. וא"כ זהו כוונת התוס' שהקדים תפלת המנחה למוסף משום שהיא תדירה בכל, ותרתי קארי למעליותא דמנחה, חדא שהיא תדירה, ועוד שהיא נוהגת בכל באנשים ונשים, משא"כ מוסף שאינה תדיר ואינה נוהגת בנשים.

וכיון שעלה בדינו שתפלת מוסף אינה נוהגת בנשים מטעם שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, נדבר עתה אם הם מותרות להתפלל מוסף. ונלע"ד שהרשות בידם, לא מבעיא לדין שאנו נמשכים אחר דברי הפוסקים שהנשים יכולות לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא אף שהם פטורות וכמבואר באו"ח סי' תקפ"ט סעיף ו' בהג"ה ע"ש, פשיטא שיש רשות להנשים להתפלל תפלת מוסף. אלא אפילו לדעת הרמב"ם [הלכות ציצית פ"ג ה"ט] והיא דעת המחבר שם בשלחן ערוך שנשים לא יברכו על מצות עשה שהזמן גרמא, מ"מ נלע"ד שמורה המחבר שיכולים להתפלל תפלת מוסף, שהרי מבואר שם בב"י הטעם שאינן מברכות שאין יאמרו וצונו והרי לא נצטוו רק שמקיימות מעצמן, וזה שייך בכרכת המצות, אבל בתפלה לא אמרינן וצונו, אלא שברכות התפלה הם עצם המצוה עצמה, וכיון שנשים רשאות לקיים כל מצות עשה שהזמן גרמא גם תפלת מוסף רשות להן להתפלל, מ"מ חיובא ליכא עליהו לגמרי. משא"כ תפלת הערב אף שאין לה קבע והיא רשות אפי' לאנשים, מ"מ אינה רשות לגמרי, ולגבי מצוה אחרת שהיא עוברת מחשבה רשות, אבל בחנם אינו רשאי לבטלה כמבואר כאן בתוס' ד"ה טעה וכו', ונשים ואנשים שוין בה, לכן הקדים במשנה תפלת הערב למוסף.]

שם ורמינהו מצותה וכו'. אין כוונת המקשה להקשות איך שנינו במשנה כאן עד חצות והרי צריך להקדים בהנץ החמה כדי לסמוך גאולה לתפלה, דעל זה לא היה משני מיד, דהרי אף לשאינן ותיקין עכ"פ אין לאחר ק"ש כי אם עד ג' שעות, וא"כ צריך להתפלל עכ"פ תיכף אחר ג' שעות. ולמימר דגם סמיכות גאולה לתפלה אינה אלא לותיקין, זה אינו במשמע בכל סוגיא דפרק קמא, ואדרבה משמע דאף מי שאינו יכול לכיון לסמוך ממש בהנץ החמה כותיקין אעפ"כ צריך לסמוך גאולה לתפלה כפי יכולתו, ועיין ברמב"ם פ"ז מהלכות תפלה הלכה י"ז ובש"ע סי' ס"ו סעיף ח' ובסי' קי"א [סעיף א'] שכולם סתמו דברייהם שצריך לסמוך גאולה לתפלה ולא חילקו כלל אם הוא ממש בנץ החמה או לא.

ולכן נלע"ד דמתחלה לא הקשה כלל מסמיכות גאולה לתפלה, דבזה איכא למימר דמשנתנו עיקר זמן

בעוהשי"ת

ס פ ר

שאלת יעקב

שני חלקים

כולל שאלות ותשובות, וחידושי דינים
ובירורי הלכות, שמעתתא ואגדתא

הכינו וגם חקרו הרב הגאון הצדיק המפורסם כקש"ת
מוהר"ר יעקב סג"ל פראגער זצלה"ה
האבד"ק אדא ופעטראוואסעללא יע"א
חתנא דבי נשיאה הגאון מהר"ם שיק זי"ע

חלק ראשון נדפס ע"י המחבר בשנת תרס"ו לפ"ק, וגם התחיל בהדפסת
חלק שני, אמנם בגלל מלחמת העולמית הראשונה שנפרץ אז, נשאר
באמצע ההדפסה ולא יצא לאור עולם, ועכשיו זיכנו השי"ת להאיר פני
תבל ממה שנשאר לנו לפליטה, ולהדפיסם מחדש ברב פאר ויופי

יצא לאור

ע"י משפחת פעלדמאן נכדי המחבר זצ"ל
ברוקלין ניו יארק תשל"ח לפ"ק

שאלות ותשובות

בשמים ראש

המיוחס להרא"ש זלה"ה

עם הגהות

כסא דהרסנא

נדפס לראשונה בשנת תקנ"ג ובשנית בתרמ"א
ועתה נדפס מחדש עם הגהות וחידושים

ריח בשמים

וקונטרס

יפה לבשמים

[חקירה ובירור מקור הספר בשמים ראש]
רמ"ק ז"ל

והגהות

הגאון רבי מאיר שמחה הכהן זצ"ל
[בעל האור שמח]

עם

מפתחות הש"ס והרמב"ם ז"ל
ומפתח הענינים והכללים.

אייר תשד"מ

בא סימן ראש דברך אמת

ד' מנן עזרכם מנן להולכי חום :

ס פ ר

מגן גבורים

ע ל

טור ושודחן ערוך אורח חיים

נוסד

נאח כבוד הרבנים הנאונים הגדולים המפורסמים החריפים ובקיאים ה"ה הרב מוהר"ר
מרדכי זאב כנ"ל נ"י • וה"ה הרב מוהר"ר יוסף שאול כנ"ל נ"י בעהמ"ח
ספר מפרשי הים על סכ' בבא קמא • והגהות על השי"ס • ומעשה
אילפס על הרי"ף ומפרשיו וכפר מאירת עינים על טריפות
הדיאה • כן יגן עליהם ה' צנאות • ויזכו לראות חיבורם גר מערבי על
הירושלמי וקונטרס שאלות ותשובות שבת אהים בסדר הטורים נדפסות
ובאות :

המפורסם מוהר"ר שאול
האפער ניק"ק זאלקווא :

בדפוס של הרבני הגניד
דוב מאיר

בשנת יתתן לנו יי מנן ישעד לפיק

Magen Giborim

לפרט גדול :

• ותבונה •

עצה

ולדס

• ונכורה •

הכמה

עלם

הרה

ישוע

ישי

• הגבורים •

ראשי

אלפי

ישורא

• המה •

מנן

הס

לכל

החו

האחרונה לבקש וברכותי קיים גם מזה או של חפלה מהית וע' כללית
דף כ"א דאנן אס' כי אין האומה מעבד אבל כעין נוכח החפלה של אנשי
כנה' בעיניו . ועיין במ"א שכתב שלכך נהגו רוב נשים שאין מחפליין
בה' את משום לאומרי' איה בקשה סמוך לנעילת שחית ומלאורייתא

ד' בזה ואפשר גם הכאנים לא חיבו
יחר עיני' ס' ולפמ"ס בעיני' שהיה
כעין נוכח החפלה שלנו ובלאו הכי
דבריו חמושים דסודר דבריו בכינון
ע' ס'ק' א' שכתב לר"י לומר אמת
וי"ב ולסמוך גאולה לחפלה ועיין
בא"ר שם שחנה על זה וע"כ יס'
להאריך שיתפללו ויקראו קריאת
שמו לבד עול מלכות שמים ויבטחו
גאולה לחפלה באו"י: (ד) שלא האמן
גרמא היינו משום דכיון דמלאוריית'
אין לה זמן קבוע כלל וגם מדרכי' כיון
לאף אס' עבר האמן ג' י"ס לו סדר

(ב) י' שלא הזמן גרמא וקטנים שהגיעו לחיטוף
(ג) י' חייבים לחנכם :
ג' מי שתורתו אומנתו בגון רשבי' וחבריו (ד)
(ו) מבטיק לקיש (ז) ולא להפלה אבל אנו
מבטיקים בין לקיש בין הרובלה :
ג' י' ואס' נומד לאחרים אינו פוסק כמו שכתבאר
לעיל כ"י פ"ט ומ"מ פוסק וקורא פסוק ראשון של
ק"ש ואס' אין השעה עוברת ויש לו שעות עיניו להחפלה
ולקראו ק"ש אינו פוסק כלל (כ"י בשם הר"ן) :
המבוכין

חפלה דרחמי לך מיקרין אין הזמן גרמא כמ"ס בשו"ג ביאור דברי
הר"י ומגלת אברהם ועיין בא"ר מ"ס בזה . ולענין חפלה האוספין אס'
נשים חייבות שארנו האנל"ח כחב פסיטות ר"ס פ"ד לוינו נוהג בנשים
משום דהוא מ"ע שה"ג ורחמים לא שייך בחפלה מוסבף שאינה רחמים
במ"ס הר"י לענין חפלה ללך אין לה חלומין והפלה שחרי' בשבחות
וי"ט שאני שנתקנו כנגד חפלה חול עיין ס' ונפ"ע ד' כיון דלראיה
מירושלמי שהיו נהגין להחפלה גם במוסף י"ח ברכות כמ"ס הראב"ד
והר"א"ס והרשב"א בפ"ג ולכך נדבק אס' החפלה י"ח במוסף שבת
והאריך בזה מעין מוספי היום ינא ולדבריהם ממינה ה' או בזמן האו"י
בחיוב גמור כיון שהיו רחמים ובהם נפסק חייביה והר"י לשטור וסו"ב
באמת דאינו יולא כלל אס' החפלה במוסף י"ח ברכות כמבואר בפרק ג'
ואף לאנן ק"ל כן לתקן סו"ב רב"ב אבל זה משה' דכבר תקנו לנו להחפלה
שבע ע"י שייך לומר האו"י ובעי' נלנויי י"ח אבל אין להכחיש האננה
שהיה מקורא במוסף ר"ח . וחייבין במוסף ר"ח וחובה' וממילא ה"ה
בשבת ויו"ט . וקל"ח ראי' י' מירושלמי ברכות ותעילת דלמור ויבטחו
מכשרי' לית כל עמא חמו' והרי במוסף ולאו לית כ' ס' תמן דהא נשים
הלנו להם . וגם מה דלמור בירושלמי כ"י דיומא הלכה ד' י"א כד מפני
מוסבף איה אחר קומיהון אחינו מאן דאית ל' מניק חיל בניני' והרי
הנשים היו בבתיהם וצ"ל דחייבות ואף דיש לדחות ראיות אלו אבל הדין
בריר' ובפ"ט שהרמ"א פסק בכו"ר כמ"ס כהר"א"ס ורשב"א כנ"ל (ה)
וחייבין לחנכם . ורשאי' ליתן להם ללמוד קודם החפלה כמ"ס ביר"ס כ"י
מ"א . והא"ר חולק ובה"ג כחבנו דעיקר כמ"א ובעל"ה נפמ"ס ס' ש"א
פ' ח"ס דבאננות לית אינו מחוייב לתקן כאלו איה רק ל"ח ללא חאכלו
על הכס ולפ"ז גם בדיקוש מה שאוכל קודם קידוש אינו עשה ול"ע :
(ו) מפסיק לק"ש . ור"י לברך לפני' ולאחריה . רמב"ם פ"ג מה"ס .
וכ"ל הטעם משום דכל מקורא לר"ד לקרות חתונה כמ"ס הרשב"א סימן
ש"כ או משום ש' לזול לרבינן בהאי ענין וכמ"ס מהר"ש חיון והר"י הלוי ע'
מ"א כ"י קפ"ד . ואחר שקראו ק"ש חזר ללמוד ואינו מחפלה . מ"א .
ובשה"ג פסקו דראיתו וניהו לדיק אין נ"מ בכל זה כי בעונינו אין לנו
מי שזו יחו' לזמניהו ב' : (ז) ונא לחפלה . אף דהפנה דלוריית' לדעת
הרמב"ם ודומי' אין זמנה קבוע . א"ר בשם ר"ע ב"ק דשבת ועיין
בירושלמי שם שזמנו האו"י זה והוא כוונת רש"י בדף י"א שם ועשה"ג
כאן וכו' ע' מ"ס בזה : (ח) ואס' לומד . ומ"מ ילמוד הלכה שיש בה י"מ
ואחר הלימוד יגמור כל הק"ש . מ"א משמא לגמ"א . ומ"ס שדברי ע"ת
חמושים ע' בא"ר . ואין מצרכין על ההפלה לפי שאין לה קבוע . מ"א
בשם אביריהם . וע' במ"א בחידושי' לגנילה שכתב ללך אין מצרכין
על אגדה בליל פסח וכל מזה שאינה מוגבלת משום דכל המרבה הרי זה
משבח ע"ס וא"כ איה חפלה לנאוי שיתפלל אדם כל היום :

פ"א מחפלה שם וי"ל הלכך נשים ועבדים חייבים בחפלה שהוא מ"ע
שלא הו"ג ומשטחה לשונו משמע דזה חלוו בזה לפני שהוא מזה לוריית'
ומלאורייתא אין לה זמן קבוע ממילא נשים ועבדים חייבין אבל אי הוה
מדרכי' א"כ הם אמרו ל"ס לה זמן מוגבל ממילא הוא מ"ע שה"ג וכ"כ
הר"ב הר"ד ויעל בכתר חורה הובא בגמ' אס' חב"ר במניין האננות שם
ופ"כ הפרי"ח בכו"ר פ"ט ולפ"ז לר"ד לומר הא' לאמרו בש"ס ברכות דף כ'
וחייבין בחפלה פשיטא סל"א האו"י וכתיב ערב ובוקר ונהרים כמ"ע
שה"ג הא' אף דמן ההורה לאו מ"ע שה"ג הוא היינו דעל אוחן חפלות
שהסויפו חז"ל קאי דמה"ח בגי' בחפנה אחת ביום והם שהסויפו להחפלה
עוד כ"פ וזה הוה אמירה דהוא מ"ע שה"ג מדרכי' עכ"פ ויהיו פטורות
קמ"ל דחייבות ובשו"ס ס"א כ"י י"ד נחקה בזה על הר"ד ויעל ולפמ"ס
אין קושית כ"כ ובהו י"ס ליישב דברי רבינו שאנן כתב דלא הוה מלוי' עשה
שה"ג ובפירוש האננה פ"ק לקושין חשב חפלה כהדי מקרא מגילה ונר
לנפמ"ס א"ס דבאמת מה שהוא מה"ח הוא מ"ע שלא הו"ג וחייבות בה
מדינה ורק מה שהסויפו חז"ל בזה הוה מ"ע שה"ג . והוא דקא חבי' ליה
החם כהדי מקרא מגילה ונר חפלה שם מדרכי' דב אוחן חפלות חייבים רק
מדרכי' . ובהו י"ס ליישב דברי רש"י שכתב בברכות שם פ"ג חפלה דרחמי
ינכהו ולא גרם פשיטא דהא לאו לאורייתא הוא והאוספות שם ד"ה
בחפלה הבינו מזה דרש"י סו"ב דבמנהו דרכין לא שייך מ"ע שה"ג ועל
זה הקשו מהלל ע"ס ובאמת שלפי הבנתם יהיו דברי רש"י סותרין דברי
עלמן וכמה מקומות בש"ס כמ"ס בכו"ר ע' בזה ולפמ"ס א"ר ד"ה קשה
לו לרש"י ז"ל דאי גרסינן פשיטא א"כ ממני' קשה אי קאי על חפלה
עלמה שהוא מן החורה וע"ז ספיר שייך פשיטא כיון דאין לה זמן קבוע
מן החורה א"כ פשיטא שחייבין א"כ וקשה מאי משי' סל"א האו"י דכתיב
וכו' ה"יך הלקא לאדעתא לומר כן דכיון דמלאורייתא חייבות האו"י אפ"ש'
ששבי' שהסויפו חז"ל לתקן בו זמן יגרע ויפסדו נשים ועבדי' המחוייבין
מלאורייתא וכמ"ס ואי קאי על מה שהסויפו חז"ל לתקן יתר החפלות
א"כ מאי ס' ד' דמקשה פשיטא מאי פשיטותא הא ודאי מ"ע שה"ג הא'
ולכך לא גרם פשיטא רק שהם חפלה דרחמי' יניהו היינו דבא' לחת טעם
אמרי' חייבין באמת גם באוחן חפלות שהסויפו חז"ל הא הוה מלוי' עשה
שה"ג וקאמר משום דרחמי' יניהו ובאמת ביאור ענין טעם זה דרחמי'
יניהו הוא לפע"ד דכמו דאמרו בש"ס שם דף כ"ו כיון דלוחא רהמי' הוא
כל חימה דבעי' מללי' ואו"ל והיוו דאף דחז"ל קבעו זמניהו לחפלתן אבל
אס' מחפלה גם אחר עבור הזמנים האלה מ"מ מהיים מנות חפלה ויש לו
שכר חפלה רק אין לו שכר חפלה בזמנה כמבואר כ"י פ"ט וסימן ק"ח
וכיון שכן ע"כ הא' קבעו זמניהו אינם רק להוספת הענין ולמנו' בעלמא'
ונא ליעובא' והאיך שייך בזה לומר דהוא מ"ע שה"ג ויהיו פטורות הא'
אכתי בחיוביהן קיימו להחפלה ולקיים מזה חפלה דרכי' עכ"פ אס' שאין
מקיימין אוחס בזמנם וי"ב שוב ראינו בגמ' אס' חב"ר שם שכתב ללא שייך

מסופק
בזה מ"ע שה"ג דלאו הזמנים אינם לעיובא' אלא למנוה' דהא חפלה דרחמי' יניהו
דהאיך כ"ד ללא יהיו לעיובא' עיין ס' ולפמ"ס כוונתו בזה דכיון דאין מחפליין
אינם לעיובא' רק להוספת מזה מן האובחר ולקבל שכר חפלה בזמנה ויהו שתי חקנות חלוקות
חז"ל ולא קשה חפלה חמו' על רש"י ובהו מיושב דברי הר"ף שכתב ללך אין מצרכין
על אגדה בליל פסח וכל מזה שאינה מוגבלת משום דכל המרבה הרי זה
משבח ע"ס וא"כ איה חפלה לנאוי שיתפלל אדם כל היום :